

MİLLİ PRODÜKTİVİTE MERKEZİNİN DÜZENLEDİĞİ ELEKTRONİK SANAYİ SEMİNERİ

GİRİŞ

Milli Prodüktivite Merkezi (MPM) ile İstanbul Sanayi Odası, 3-5 Aralık tarihleri arasında İstanbul'da Sanayi Odası salonunda «Verimlilik Açısından Türkiyede Elektronik Endüstrisinin Sorunları» adında bir seminer düzenledi. Bu seminerden gelen önerileri, 7 Aralıkta Ankarada bakanlık ve planlama ilgililerine sunmak için bir açık oturum yapıldı.

Milli Prodüktivite Merkezinin seminer öncesi hazırlıkları, bir yabancı uzman getirmek ve bir fabrikada verimlilik çalışması yapmaktan ibaret. MPM, seminerden 3 ay önce, Eylül 1973 de, Ives Biry adında bir elektronik endüstrisi uzmanını OECD kanalıyla getirtmiş ve yine Eylül ayında PTT fabrikasında verimlilik artırıcı çalışmalara başlamış. Ives Biry, Portoriko, Panama, Portekiz, Arjantin gibi nitelikleri belli ülkelerde danışman, uzman olarak çalışmış, ünlü ITT Firmasının Avrupa temsilciliğini yapmış bir elektrik yüksek mühendisi, İstanbuldaki ilk konuşması, Türkiye'nin elektronik sanayiinin sorunlarından uzak, akademik bir işletmecilik konferansı idi. İstanbul açık oturumunda ise Türkiye'de birkaç aydır bulunduğunu, daha önceki deneylerine dayanarak önerilerde bulunabileceğini, Türkiye elektronik sanayii hakkında hazırlanan Schoumal Raporunu Arjantinde okuduğunu, Türkiye'de de «muhtemelen» Arjantindeki yanlışlıkların yapılmış olabileceğini belirtti. Konuşma, sı sırasında Türkiye gerçeklerine çok zıt şeyler söylerse düzeltilmesini özellikle istedi.

Milli Prodüktivite Merkezinin fabrika çalışması da 24 Eylül 1973 de başlamış. Bir ekip, manuel santral, pilli telefon içi gibi oldukça eski bir teknolojinin ürünlerini imâl eden PTT fabrikasında verimlilik artırıcı çalışmalar yapmış, bazı tezgahların neden boş durduğu gibi sorunlarla ilgilenmiş.

Çok büyük güçlüklerle karşı karşıya olan endüstrimizde buna benzer çalışmalarla tutarlı sonuçlar elde etmek, sorunların temeline inmek olanağı yoktur. Nitekim Milli Prodüktivite Merkezi adına yapılan konuşmada somut bir araştırma ürünü olan hiçbir öneri getirilmedi. «Kalite artsın», «maliyet düşsün», «firmalar sıkı işbirliği yapsın» gibi sözlerle yetinildi.

İstanbul Sanayi Odası yanında Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TBTA) da bu seminerde MPM ne yardımcı oldu. TBTA Marmara Bilimsel ve Endüstriyel Araştırma Enstitüsü Elektronik Ünitesi Baş Uzmanı Dr. Toğan Zeren, seminerin ilk konuşmasını yapıp elektronik endüstrimizin genel görünümünü anlattı, ayrıca sonuçların tartışıldığı iki önemli açık oturumun da başkanlığını yaptı. TBTA in seminere sunduğu tebliğde ayrıca amaçlanandan, görevlerinden söz edildi. Kendilerine yöneltilen sorular üzerine elektronik sanayii hakkında kayda değer bir çalışmaları olmadığı, Enstitünün yeni kurulduğu, piyasa ile ilişki kurmadığı anlatıldı. Yaptıkları işlerden somut örnekler İsrarla sorulduğunda konuşmacı, Karayollarının telsiz talebi üzerine bir piyasa araştırması yaptıklarını, bu görevin aracılıktan başka birşey olmadığını söyledi.

Seminerin bu yapısı nedeniyle özel sektör temsilcilerinin piyasa paylaşımı yaptığı, dileklerini uygulayıcılara ulaştırdığı bir toplantı haline gelmesi kaçınılmazdı. Biz, yakından izlediğimiz seminerde olan biteni yurtsever teknik elemanlara duyurmak, konuya dikkatlerini çekmek amacındayız.

Elektronik sanayiinin çeşitli dallarında görüşler öne sürüldü seminerde. Biz de bu dallan teker teker ele alıp tartışmaları özetleyelim.,

ELEKTRONİK TÜKETİM CİHAZLARI

Elektronik tüketim cihazları sanayii, tüm elektronik sanayiinin büyük bir bölümü.

nü oluşturuyor (*). Bu alanda özel sektör kıyasıya bir rekabet içinde. 1964 te 34 firma elektronik tüketim cihazı imâl ederken 1972 de bu sayı 1 ile inmiş. Buna karşılık piyasa da özel sektör için çok hareketli ve çekici. Yılda 600000 adet radyo talebinin 250000 i yurt içinden sağlanıyor.

Televizyon imalatı çok büyük bir hızla artmakta. 1971 de 7000, 1972 de 40000 televizyon imâl edildi; 1973 de ise imalatın 150000 e yaklaşması bekleniyor (**).

Beko Teknik Sanayi AŞ Genel Müdürü Kaya Kotan, 2 Milyar liralık bir pazara sahip olduklarını, şimdilik bir pazarlama sorunu ile karşılaşıldığını belirtti.

Elektronik tüketim cihazları yapan firmaların seminerde belirttikleri isteklerinden birkaçı; yolcu beraberinde radyo ve televizyon getirilmesinin yasaklanması, hammadde ithalinde ve para transferinde kolaylık sağlanması, kamu kuruluşlarının bu sanayiye yardımcı bir tutum içine girmeleri olarak sıralanabilir..

Bu daldaki özel sektörün temel sorunu ise piyasanın nasıl paylaşılacağı ve Ortak Pazar içindeki durumun ne olacağıdır. Kaya Kotanın verdiği sayılara göre radyo imalatında yılda 100000 adetlik, televizyon imalatında 200000 adetlik kapasiteler optimumdur. Seminerde büyük sermaye temsilcilerinin sık sık sözünü ettikleri «büyük kapasiteli firmalara yönelmek» sözünün arkasında, bu alanda önümüzdeki on yıl içinde 2-3 firmanın kalması, tekelleşmesi ve kendi firmalarının tekel olması özlemi yatmakta.

Bu tekelleşmenin bir yönü de yine büyük sermaye temsilcileri tarafından açıkça yabancı sermaye, teknik yardım, yabancı lisans olarak belirtildi. İstanbul Sanayi Odası Genel Sekreter Yardımcısı Refah Ayber, elektronik endüstrisinde işçiliğin büyük payı olduğunu, işçi ücretlerinin Türkiyede düşük olduğunu (***), gelişmiş ülkeler için Türkiyenin bu nedenle çekici bir alan olduğunu söyledi. Hattâ ABD de satılan siyah-beyaz televizyonların % 50 sinin Tayvanda imâl edildiğini, bizim de bunu örnek alabileceğimizi söylemekten bile kaçınmadı.

Büyük sermaye temsilcilerine birçok soru yöneltildi. Son yıllarda ülkemizde televizyona olan talebin, devletin vericileri yurt'düzeyine yayması ile ortaya çıktığı, batı standartlarından çok düşük bir endistriyi böyle bir «doping» ile beslemenin gerçek bir kalkınma çabası olmadığı, Ortak Pazar içinde ülkemizin elektronik sanayininin yaşayamayacağı söylendiğinde, büyük sermaye çevreleri. Ortak Pazar içinde de «kendilerinin yaşayabileceklerini» belirtip tartışmaya elbirliğiyle son verdiler. Yurt içinde tekel olan bir uydu sanayi kurmak amacıyla olanların Ortak Pazardan korkmaları zaten beklenmezdi.

(*) Ses frekansı haberleşme cihazları bir yana bırakılırsa elektronik tüketim cihazları sanayii, diğer profesyonel elektronik cihazların 6 katı üretime sahip. (Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, mad. 1035).

(**) Aslan Sanır, San. ve Tek. Bak., Sanayi Dairesi Yatırımlar Başkan Yrd.

(***) Aynı çevrelerin pahalılığın nedeni olarak işçi ücretlerini, grevler gösterdiklerini hepimiz ammsanz. Burada görüyoruz ki, yatırım programlarını yaparken, kendi aralarında doğruyu söylüyorlar, örneğin İstanbul Sanayi Odasının 1973 Raporunda da «Türkiyede ücret seviyesi batı standartlarına göre çok düşüktür» denilmekte (s. 93).

SES FREKANSI HABERLEŞME CİHAZLARI

Telefon cihazları ve santrallerini kapsayan bu alanda sermayesinin % 49 u PTT nin hissesi, % 51 i yabancı sermaye olan Northern Electric Telekomünikasyon AŞ (NETAŞ), en güçlü Őirket olarak görölmekte. NETAŞ m imalâtını 1978 e kadar üç katma çıkaracağı da seminerde belirtildi. Bu durumda NETAŞ ile yabancı kökenli diğer telefon Őirketleri arasındaki piyasa kapma savaŐının daha da artması beklenebilir. Örneğin Türk Telefon temsilcisi, PTT nin bütün ihtiyacını NETAŞ dan sağlamaması gerektiğini, bazı batı ölkelerinde haberleşme örgütlerinin birkaç firmayla birden iş yaptıklarını söyledi.

NETAŞ Genel Müdürü W. Godbehere, seminerde yaptığı konuşmada yabancı sermaye ile yapılan ortaklıkları övdü, kendi Őirketinin başarısını bu tür ortaklıklara örnek gösterdi, yabancı sermayenin çağınlarak başka benzer ortaklıklar kurulmasını salık verdi. «Yabancı bir firma elektronik sanayiinin kurulması için, araştırma, eğitim gibi fedakarlıklarda bulunur mu?» sorusuna, oturumu yöneten Sanayi Odası Temsilcisi ve NETAŞ Genel Müdürü «firma kâr için kurulur, fedakarlık için değil» diye cevap verdiler. Daha sonra NETAŞ m Türkiyede imâlî çok kolay olan parçalan bile Kanadadan ithal ettiği örneklerle anlatılmca, yerli katkının artmadığı, Kanadadaki ana firmanın Türkiyedeki Őirket nedeniyle çok kâr ettiği, buna karşılık NETAŞ in 200 milyonluk bir yatırımla hiç kâr göstermediği ya da yalnızca 1 milyon TL kâr gösterdiği anlatılmca, oturma başkanı olan Sanayi Odası temsilcisi «konu dışına çıkıldığını» öne sürerek tartışmayı kesti. Son günlerde kamuoyuna yansıyan NETAŞ-PTT arasındaki yolsuzluk konularının tartışılmasına fırsat verilmedi.

YÜKSEK FREKANS TELLİ HABERLEŞME CİHAZLARI

Yüksek frekans telli haberleşme cihazları alanında PTT nin Araştırma Laboratuvarı ARLA, Türkiyede tek imalâtçı kuruluş.Devletin 50-60 milyon TL yatırdığı, yetiŐkin personele sahip bir imalât ünitesi. Bukadar büyük bir yatırıma sahip olan ARLA nın yıllık üretiminin düşük olması (1972 de 9 milyon TL), çok büyük bir malzeme stoku yapması (23 milyon TL) kuruluşun verimsizliğini göstermekte. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, profesyonel elektronik cihaz üretimi için bir kamu ik-tisadi teŐebbüsü kurulmasını öneriyor (*).

ARLA personelinin bu konudaki çalışmalarını ve önerilerini seminerde birkaç kez anlatıldı, tartışıldı. Ankaradaki toplantıda ARLA Müdürü Fikret Yücel tarafından yinelenen öneri Őöyle özetlenebilir:

1. Türkiyede profesyonel elektronik sanayii için anonim ortaklık yapısında bir kamu kuruluşuna ihtiyaç vardır.
2. Dinamik bir sanayi için gerekli koşullar, personel rejimi, hızlı iŐleyen etkin bir yönetim, verimlilik esasına göre düzenlenmiŐ bir imalât ünitesi kurulmalıdır. ARLA bu ünitenin çekirdeğini oluŐturmalıdır.

(*) Madde 1049.

3. Yabancı sermaye bu ortaklığa alınmamalıdır, yabancı patent, lisans, know-how kuruluşta önkoşul olarak ileri sürülmemelidir.
4. Ünitenin imalatı hiç olmazsa başlangıçta PTT nin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, telli yüksek frekans haberleşme cihazları olmalıdır.

Bu öneri özel firma temsilcileri tarafından hiç de iyi karşılanmadı. Devletin profesyonel elektronik sanayiine yaptığı bunca yatırım, devletin bu alanda tek alıcı olduğu, bir çekirdek imalat birimine sahip olduğu görmezden gelinerek, özel sektör ve yan kuruluşları tarafından bir sürü itiraz yöneltildi. OECD uzmanı Biry «neden bir kamu kuruluşu isteniyor» diye sordu, Türk Telefon şirketinden Selahattin Özmen «kamu bütün varlığıyla katılsın ama yönetime karışmasın, yönetim özel sektörde olsun» önerisinde bulundu, Milli Prodüktivite Merkezinden Rıza Barlas «ARLA, Northern Electric'e bağlansın» dedi...

Eğer bağımsız bir kamu kuruluşu gerçekleşirse bunun çalışma alanını elden geldiğince dar tutmak amacıyla de çok söz söylendi. Özel sektöre piyasa bırakmak, kamu kuruluşunu kârlı yatırım alanlarından uzak tutmak temel amacı, «çok iş yaparsa verimli olmaz» perdesi altında gizlenmeye çalışıldı.

Seminerde, kamu kuruluşları verimsiz çalıştığı için bu kuruluşların yönetimini özel sektöre bırakmayı öneren kişiler oldu. Bu kişiler, diğer yandan, kurulacak kamu kuruluşunun çalışma alanını kendisi seçip verimli bulunduğu alanlara yatırım yapmasına engel olmaya çalıştılar. Çalışma alanlarına el atmasından korktukları bir kamu kuruluşunun özel sektörde nasıl baltalandığını seminerde açıkça izledik (*).

YÜKSEK FREKANS TELSİZ HABERLEŞME CİHAZLARI

Yurdumuzda telsiz imâl edilen birkaç özel firma var. Gümrük ve mevzuat kolaylıkları dışında bu firmaların en önemli isteği piyasa genişletilmesi ve güvenilirlik kazanması. Bunun için de başta silahlı kuvvetler olmak üzere bir çok kamu kuruluşunun kendilerinden telsiz alması, 3222 sayılı telsiz yasasının iptali, yalnız amatörlerin değil özel şirketlerin de işlerinde telsiz kullanmalarına izin veren bir yasanın çıkartılması bu firmaların önde gelen istekleri.

Telsiz sanayii dalındaki özel teşebbüsün en büyük korkusu, büyük yatırım olanaklarıyla ortaya atılacak bir kamu kuruluşunun yapacağı imalat. Bu nedenle de ARLA'nın önerdiği kamu kuruluşunun baltalanması, çalışma alanının kısıtlanması çabasında telsiz yapan firmalar ile telefon-santral yapanlar önde geliyor.

(*) Bu arada TPAO nun çalışmalarının kısıtlanmasını hatırlatmak isteriz. ARLA personelinin önerdiği anonim ortaklığa çok benzer yapıdaki TPAO na petrol arama izni verilmesi, bir zamanlar günlük basınımızda çok tartışılmıştı.

3222 sayılı yasa değişirse Türkiyenin yıllık telsiz talebi 15000 birime yaklaşmakta, bu da 350 milyon Liralık bir pazar oluşturmaktadır. Elektronik sanayiinin bu dalında, telsiz imâl eden firmaların bu piyasayı ortaya çıkarmak ve bir kamu kuruluşuna kaptırmamak yönündeki çabasını görüyoruz. Şimdilik yerli imalât istatistik, lere giremeyecek kadar küçüktür. Kendi ifadelerine göre yılda yalnızca 100 kadar telsiz yurt içinde imâl ediliyor. Yukarda sözü edilen 350 milyonluk pazar oluşturduğunda bir kamu kuruluşunun ya da yabancı sermayenin bu alana büyük bir yatırım yapmasıyla, çok düşük kapasitede çalışan bu firmalar piyasadan kolaylıkla silinebilir.

SONUÇ

Milli Prodüktivite Merkezi ile İstanbul Sanayi Odasının düzenlediği seminer, sermayenin sınıfsal çıkarlarının dile getirildiği bir seminer olarak nitelenmelidir.

Oturum başkanlarının seçimi, konuşmacıların genellikle egemen sınıfların çıkarlarını savunan kişiler olması, toplantıda sunulan tebliğlerin konulan, karşı çıkanları susturmakta gösterilen ortaklaşa çabalar bu yargımızın kanıtlarıdır.

Yabancı uzman Biry'nin ve NETAŞ Genel Müdürü Godbehere'in kişisel nitelikleri ve konuşmaları tartışmalara yol açabileceğinden diğer oturumları yöneten kişilerden bu konuda daha «becerikli» olan kişiler, sermayenin daha dolaysız temsilcileri, Sanayi Odası Genel Sekreteri Refah Ayber ve Şahap Kocatopçu, oturum başkanı olarak seçilmiş. Nitekim özellikle Godbehere'e sorulan bazı soruların İngilizceye çevrilmesine bile başkan tarafından engel olunması, örneğin yabancı ortağın yapacağı «fedakarlık» sözcüğünün İngilizceye «help-yardım» şeklinde çevrilmesinin başkan tarafından önerilmesi, oturum başkanının görevinin ne olduğunu gösterdi.

Açık oturumların yönetiminde de aynı amacı izledik. Kaya Kotana sorulan Ortak Pazar ve Türkiye elektronik sanayii ile ilgili soruların, ARLA'nın önerdiği kamu kurumunun çalışmaları için TEK'nun ve diğer kamu kuruluşlarının ihtiyacı olan imalâtı da dahil etmek yolundaki önerilerin geçiştirilmesi, İstanbulda hiç tartışılmadan Ankaraya bir koordinasyon komitesi kurma önerisiyle gelmesi, birçok konunun perde arkasında çözüldüğü izlenimimizi doğruladı.

Büyük sermaye son zamanlarda birçok alanda yaptığı saldırılardan birini daha bu seminer aracılığıyla elektronik sanayimiz üzerinde uyguladı. Emegın sömürüsüne çok açık olan bu sanayi dalında, artık kamu oyunun çok iyi bildiğı yabancı uzman, yabancı teknoloji, yabancı sermaye övgüleri arasında el emegimizin, teknik elemanların emeklerinin sömürülmesinin sağlayacağı kârların nasıl arttırılacağı ve nasıl bölüşüleceğı tartışıldı.

Ekonomik bağımsızlığını sağlayamamış, halkın ve teknik elemanların sosyo-ekonomik yapıyı ve onun çeşitli birimlerini denetleyemedikleri bir ortamda buna benzer toplantılar kolaylıkla yapılır, egemen sınıfların yararına olan kararlar da uygulanır. Sosyo-ekonomik yapımızın getirdiğı koşullar sürdükçe, bu koşulların elektronik sanayiini de etkilemesi kaçınılmazdır.